

többször nem ismétlődő biztosítása mellett szüntesse meg. Az intenció böles, de a fogalmazás sajnos, nem fedí az elgondolást. Mint erre Szterényi József báró a Pester Lloyd október 3.-i számában helyesen rámutatott: egyszeri támogatás is lehet akkora, hogy a magánvállalkozással szemben egyszersmindenkora monopóliumhelyzetbe juttassa a kedvezményezett vállalatot.

A 8. pont megállapítja, hogy Magyarország természettől fogva agrár állam; ehhez az adottsághoz képest kell tehát általános és gazdasági politikát folytatnia, abban a tudatban, hogy így biztosítja úgy az iparnak, mint a kereskedelemnek érdekeit is. A praemissa helyesége tagadhatatlan; ám egy ország közgazdaságának alakulásában érvényesülő szempontok sokkal komplexebbek, semhogy *egyedül* a természeti adottságok volnának azok, melyekhez közgazdasági politikáját illeszteni lehetne; tisztán agrárius politika Magyarországon annyit jelentene, mint kizárólag termelési politikát folytatni, fogyasztás-politika nélkül akkor, amidőn gazdasági krízisünk elsősorban a fogyasztás válsága; a tétel fogalmazásbeli merevsége tehát feltétlenül enyhítést követel.

A program legérdekesebb és egyben legtöbb novumot tartalmazó pontja a tizedik: az állam biztosítsa intézményesen minden polgár megélhetését és pedig két eszközzel: az adományi és szerzeményi tulnag birtokok *tervszerű kisajátításával* és a *kötelező dolgozás rendszerével*. Ezzel a célkitűzéssel a Baltazár-pontok sajnos elhagyják a reálpolitika területét és a szociális utópiák világába röppennek fel. Ahhoz, hogy a terv megvalósuljon, nemcsak jogrendszerünknek kellene gyökeresen átalakulnia, de egész társadalmi berendezésünknek is. Ha hiszünk is abban az örökszép tételben, hogy minden nagy történelmi realitás mint utópia indult útjára, mai gazdasági helyzetünkben, midőn a pusztaság lét fenntartása is józan, megfontolt, de sürgős *tetteket* kíván, sokkal keményebb borsón térdelünk, semhogy Madách Plátójához hasonlatosan akár módunk, akár jogunk volna ahhoz, hogy tulságosan szépet álmodjunk.

*

A Gazdaságpolitikai Társaság munkaprogramja.

A TESZ Ipar- és Mezőgazdaságpártoló Szakosztálya szeptemberben átiratot intézett a vezető érdekvépviseletekhez, amelyben rámutatott arra, hogy egy átfogó magyar gazdasági program kidolgozása az adott viszonyok között elodázhatatlan szükségesség és hogy egy ilyen program előkészítésének két legsürgösebb feladata egyrészt annak megállapítása, hogy melyek

legyenek azok az érdekképviseletek, közületek, stb. melyek közreműködése az egyesített program megalkotásánál feltétlenül szükséges, és másrészt, hogy az arra hivatott testületeknek ezeket a programokat milyen általános séma alapján kellene kidolgozniok, illetve, hogy mely kérdésekre kellene minden ilyen programnak kiterjeszkednie. Ez utóbbi feladatot kívánja megoldani a Gazdaságpolitikai Társaság által kidolgozott munkaprogramm.*

A program kiinduló pontja az, hogy gazdasági célkitűzéseinket Csonka-Magyarországhoz kell szabnunk, tekintet nélkül a revíziós kilátásokra. Ez a formula kétségkívül helyes és reális, addig, amíg csak a közeljövő gazdasági feladatait tartjuk szem előtt; a G. P. T. programja azonban éppen fundamentális állásfoglalásaiban (gazdasági autarkia, iparosítás, vízszintes fejlődés) nagyon messzire előrenyúl a jövőbe; és félo, hogy e távolabbi jövőben, melybe minden magyar remény a sikeres revízió Magyarországnak képét vetíti, a TESZ Csonka-Magyarországhoz szabott gazdasági célkitűzései éppen nem harmonizálnának a revíziós Magyarország új gazdasági adottságaival.

A program második kiinduló pontja az a megállapítás, hogy gazdasági fejlődésünk elmaradottságának oka „nem az anyagi előfeltételekben, hanem csakis a társadalomban és annak vezetőiben keresendő.“ Társadalmunk ugyanis, „két egymástól teljesen elkülönített vezetőrétegből áll, amelyeknek egyike a gazdasági életet uralja, a másika pedig a közszolgálat terén helyezkedett el. A két réteg közötti világnézeti ellentét foglalkozási ágaikra is kihatott, s ennek eredménye azután, hogy az ország erői közgazdasági értelemben nem tevődnek össze, hanem egymást sokban keresztezik.“ Ez igaz; és helyes hátor dolog volt ezt végre egyszer meg is mondani. De a jelentőség, melyet a G. P. T. ennek a jelenségnek tulajdonít: t. i., hogy *egyedüli* oka gazdaságunk krízisének, természetesen abszurd. Igaz, a program megállapítja, hogy tökehelyzetünk is aggodalomra ad okot; de ezt az aggodalmat könnyedén elintézi azzal a megállapítással, hogy gazdasági fejlődésünk kisebb külföldi kölcsönök útján is elképzelhető, „ha a szükségtelen tökekivándorlást megakadályoznánk, ami viszont teljesen saját elhatározásunktól függ.“ A program itt a „szüségtelen árubehozatal“ és a külföldi nyaralások címén az országból kimenő összegek csökkentésére gondol. Elvileg persze ez is helyes, noha az árubehozatal, s ezen belül a nyers-

* Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1929.

anyagbehozatal terén szabad akarunk igazán nagyon szűk keretek között mozoghat csupán, de az elvet a program *à la longue* maga úti agyon a külföldi kölcsönök forszírozott felvételének állandó propagálásával, mely kölcsönök felvételét szerinte, dacára annak, hogy gazdasági életünk még a jelenlegieknél magasabb kamatozatok is kibír, a pénzpiac kínálatának csökkenése mellett „befolyásos politikusok alaptalan aggodalmi is akadályozzák.“ Teljesen eltekintve attól, hogy a kamatkérdésben a magyar gazdasági élet osztatlan felfogása éppen az ellenkező, külföldi kölcsönök mindig csak ideiglenes tőkebe-vándorlást jelentenek, mely az esedékességek idején ismét tőkekivándorlássá válik; e részben elegendő, ha utalunk az 1928. évi fizetési és külkereskedelmi mérleg közötti óriási diszparitásra.

Harmadik és egyben legfőbb alapgondolata a programnak a magyar „gazdasági autarkia“ megteremtése, „mely nálunk az iparosítással egyenlő.“ Hivatkozik a program e részben az agrárállamok iparosítási lázára, mely szerinte a jelen korszak legtipikusabb gazdasági jelensége. (Sajnos, ezzel a megállapítással sem tudunk egyetérteni. Ezen a jelenségkörön belül az ipari államok agrárius tendenciái igénytelen véleményünk szerint — és különösen Magyarország szempontjából — lényegesen jelentősebbek és általánosabbak.) Megállapítja, hogy ezzel a világtendenciával Magyarország számára a gazdasági autarkia, a kötött gazdasági rendszere irányában való fejlődés feltételei adva vannak. A nyersanyag-hiány kérdésén hamar tulteszi magát; a nyersanyag szerepének fontossága szerinte, az emberi feltalálóképesség evolúciójával amugyis csökken; és különben is bővében vagyunk még feltáratlan nyersanyagkészleteknek az ország határain belül. Hogy érdekünkben áll-e vagy parancsoló szükségesség-e Magyarországot „geschlossener Handelsstaat“-tá tenni: olyan kérdés, melyet a program a dogma biztonságával kezel. Holott a nemzetek közti munkamegosztás, a gazdálkodásnak legalább is karakterében, főirányában a természeti adottságokhoz alkalmazkodása elméletben és gyakorlatban az autarchikus gondolattal legrosszabb esetben is egyenértékű igazság. Ezt az igazságot a program, sajnos, teljesen figyelmen kívül hagyja; a saját rendszere és célja szempontjából igaz, ez logikus is; mert hiszen a nemzetközi gazdasági munkamegosztás elvének Magyarországra alkalmazása szükségszerűen elvezetne egy nagyobb gazdasági területbe kapcsolódás gondolatához és az ország gazdasági programjának *elsősorban* — bár nem, mint a Baltazár-pontok akarják, kizárólag — agrárius adottságainkat szem előtt

tartó megkomponálásához. Ez persze sehogy sem harmonizálna a G. P. T.-programm alapaxiomájával, hogy iparállammá kell lennünk. Azzá minden áron. Ha nem elég nagy ehhez a fogyasztóképességünk, úgy hát „vizsziintesen kell fejleszteni“ a magyar társadalmat: növelni a legszélesebb rétegek szükségleteit. Hogy a praxisban nem a szükséglet a prius és a fogyasztóképesség (vásárló erő) a posterius, mint a gazdaságelmélet filozófiai alapjaiban, hanem fordítva: ezt, sajnos a programm nem ismeri fel. Ne értessünk félre: meggyőződésünk nekünk is, hogy a jövő magyar gazdaságpolitikája céltudatos, intenzív, sőt áldozatkész iparfejlesztés nélkül el nem képzelhető. Ám az iparfejlesztést öncéllá, bálványá tenni más termelési ágak rovására, a programmban oly gyakran hangoztatott gazdasági hazafiasságot egyedül az iparnak nem is annyira kifejlesztése, mint zavartalan rentabilitása szolgálatába állítani a programm megszerkesztőjének minden vitathatatlan jóhiszeműsége és széles horizontja mellett is sajnálatos tulbuzgóság. Mert mik a G. P. T. programm különös részének alapgondolatai? Pénzügyi téren: a fizetési mérleg passzivitásának külföldi kölcsönök útján való kiegyenlítése; a mezőgazdaság problemakörében az exportnak dumping áron való emelése, nehogy bizonyos ipari vámok csökkentése csak meg is próbáltassék; az iparpolitika terén: az árubehozatal *állami intézkedésekkel*, valamint társadalmi úton minimumra csökkentése; a belkereskedelem terén: a „szükségtelen import közvetítőinek“ kiküszöbölése, illetve a gabonaexport terén „központilag megszervezett gabona, stb. eladási szerv“ felállítás; a tranzító forgalom azon mérlegelés szerint való szabályozása, hogy vajjon annak megkönnyítése nem csinál-e tulságos konkurenciát saját exportunknak; a tőzsde oly irányu reformálása, hogy a bel és külföldi tőkét *az iparosítás céljaira* fokozottabb mértékben felszivhassa; a részvényjogi reformmal kapcsolatban pedig annak mérlegelése, hogy nem hátrányos-e a külföldi tőke bekapcsolása szempontjából a majoritás jogaival szemben megnyilvánuló animozitás. Ha ezeken az alapelveken belül a munkaprogramm szerkesztője sok, önmagában helyes és üdvös részletintézkedés tervének felvetésével értékesen gazdagítja is az „egységes magyar gazdasági programm“ fegyvertárát: mégis az ipar érdekei javára a fentiekből kitünőleg, megnyilatkozó elfogultsága, sajnos, megfosztja a G. P. T. munkaprogrammját egy olyan tényező kooperációjától, mely önmagában fél siker: a magyar gazdasági élet *egyetemének* meggyőződésétől és bizalmától. Mindazonáltal e tervezetet hálával kell fogadni; széles látóköre, világos rendszere, sok he-

lyen új és friss szempontjai, emelkedett szociálpolitikai felfogása egy értékes téglával tette erősebbé a magyar gazdaságpolitika épületét.

*

A jóvátételi kérdés.

Október legsúlyosabb lidércnyomása a Magyarország által fizetendő jóvátétel kérdésének újra aktuálissá válása volt.

A magyar gazdasági közvélemény nem nézett félelemmel a párisi konferencia elé. Hármaskörből.

A Young-terv hágai tárgyalása alatt e közvélemény bizakodással és megnyugvással figyelhetett a liberálisizmusról, mellyel a nagy jóvátételi hitelezők — Anglia, Franciaország, Olaszország és Belgium — Németország jóvátételi kötelezettségeit kezelték; győzelmét az angol-szász gazdasági józanság és előrelátás minden politikai előítéleten felülemelkedő ama szempontjának, hogy kötelezettségeit csak oly adós teljesítheti, akinek gazdasági vérkeringését nem kötik alá, akitől nem kívánnak olyan törlesztést, mely saját életszükségletei kielégítését lehetővé teszi és megszünteti érdekelttségét saját gazdasági fejlődésében, hanem akinek — ha kell, újabb hitelezői áldozatok által — megerősödését támogatják és bizonyos fokig önrendelkezést adnak annak megítélésében, — és ebben a Young-terv igen messzire ment — hogy mikor mennyit tud teljesíteni hitelezői javára; végül a gazdasági béke felé vezető annak az utnak megnyílását, melyet a békeszerződés által kizárólag politikai alapokra fektetett kötelmeknek mintegy nemzetközi jogi novatioval kommerciális alapokra helyezése a Young-terv konstrukciójában jelentett.

Másrészt bizott a magyar gazdasági közvélemény abban, hogy az ország jóvátételi terheinek felemelése a konferencián szóba sem jöhet. 1924-ben, midőn a népszövetségi kölesön kontrahálásakor a magyar jóvátételi kötelezettségeket 1943. december 31-ig terjedő időre kerek 200 millió aranykoronában állapították meg, az a kérdés, hogy mi történik 1944. január 1. után, *formailag* nyitva maradt. De e *formai* ürt kitöltötte az a *morális* obligó, melyet a Népszövetség vezető hatalmai a jóvátételi bizottság pénzügyi szakértőinek jelentése alapján abban az irányban vállaltak, hogy e 200 millió aranykorona teljesítésével Magyarország jóvátételi kötelezettségeitől végképpen szabadul. E morális obligó mellett — melyet a jóvátételi kérdésben Ausztriával, tehát a régi monarchia jóvátételi terhei tekintetében a mi quótánk duplá-